

Jarrerekin bueltaka: *framing* marko kontzeptuala

Jakinen aurreko zenbakian, soziolinguistikan gertatzen diren berrikuntza zientifikoak aipatu genituen. Eredu matematikoak aipatu ondoren, bereziki *Bat* aldizkari soziolinguistikoaren 2013ko aurreneko zenbakiari egin genion erreferentzia. Zenbaki osoa *framing* delakoari eskainita dago eta oso interesgarria da. Are gehiago kontuan hartzen badugu hizkuntzekiko jarrerei dagokienez aldaketa garai batean gaudela. Gogora dezagun *framing* horrek ondoko definizioa duela Iñaki Martinez de Lunarentzat: «Errealitatearen hautematea eta irudikapena gidatzen dituzten egitura kognitiboak». Kontzeptuari buruz informazio gehiago izateko hobereena artikulua bera irakurtzea da, edota Martinez de Lunaren artikuluari buruz beste autore batzuek (Patxi Baztarririkak, Xabier Erizek, Maria-Jose Azurmendik eta Paul Bilbaok) idatzi dutena. Paul Bilbaok Lakoff-i jarraituz adierazten duena, adibidez, argigarria da; berarentzat,

badira hitz edo kontzeptu jakin batzuek mundua ikusteko eta munduan egoteko era jakin bat iradokitzen dutenak eta hori ez da kasualitatea, hori *frame* edo errealitatea interpretatzeko eskemengatik da (*Bat* 86: 143).

Interpretazio eskema horiek ezinbestekoak ditugu, errealitatearen konplexutasuna sinplifikatzeko eta errealitatea atzemateko balio digute. Bilbaok dioen bezala:

Norbanakook etengabe, uneoro, erabiltzen ditugu interpretazio-eskema horiek mundua ulertzeko, munduari zentzua emateko eta honela gure jarduna sinplifikatu eta errazteko (ibidem).

Errealitate fisikoa konplexuegia da bere osotasunean barnera dezagun. Fisikariek frogatu duten moduan, adibidez, gu-

re burmuinak ez ditu momentu jakin batean entzuten diren soinuz guztiak prozesatzen; ez ditugu denak entzuten, baizik eta guretzat momentu horretan zentzurik dutenak baino ez. Oso interesgarria da aldizkari berezi osoa irakurtzea, eta jarreari buruz hausnarketa berria egiteko balio digu.

Framing eta jarrerak

Framing kontzeptuaren erabilera berria da soziolinguistikaren esparruan, baina jarrerak aspaldiko aztergaia ditu soziolinguistikak. Berez zientzia horren hiru ikerlerro nagusietako bat da, hizkuntzaren gaitasunarekin eta erabilerarekin batera. Beste bi ikerlerroak baino ilunagoa da. Hizkuntzaren gaitasuna badakigu zer den, nahiko zehazki definituta dago: hizkuntza bat jakin badakigu edo ez dakigu, gure ama hizkuntza edo lehen hizkuntza da edo ez. Modu berdinean, hizkuntzaren erabilera nahiko kontzeptu argia da ere: hizkuntza jakin bat erabiltzen dugu edo ez, euskaraz mintzo gara edo ez... Hori bai, hainbat ñabardura gehi daiteke kasu batean zein bestean. Gaitasunean, adibidez, maila asko dautu, eta maila ezberdin horiek continuum bat osatzen dute. Erabileraren kasuan ere xehetasunak gehi daitezke. Erabileraren ikertzea hizkuntza jakin bat ea erabiltzen den bai/ez ditekotomiari erantzutea baino finagoa da: beti eta jende guztiarekin ez dugu berdina eta hizkuntza berarekin hitz egiten; euskañol bezalako kasuen tratamendua ez da erraza, gainera. Baina, orokorrean, nahiko kontzeptu zehatzak dira. Hori bai, ikerketa bat egiten denean, ikerketaren helburuen arabera ondo hautatu behar da erabiliko den metodologia. Aztertu nahi dugun gaia ondo zehaztuta eta mugatuta bada, gogor baina erabiltzen dugun metodologia desegokia bada, jasotako datuak ez dira esanguratsuak izango.

Jarreraren ikerlerro soziolinguistikoa ez da hain argia. Bi tradizio nahiko ezberdinak egon dira jarreraren ikerketetan. Alde batetik, pertsonen uste eta iritziekin lotuta dagoen ikuspuntua dugu, eta, bestetik, ikuspegi konduktista dugu.

Aurreneko kasuan, ikertzaileek iritziak, usteak, sinesmenak eta aurreiritziak ikertzen dituzte. Euskararekiko dugun jarrerera, kasu honetan, euskarari buruz pentsatzen duguna da: polita den, familian hitz egiteko egokia iruditzen zaigun edo ez... Bigarren kasuan, jarrerera ekintzekin lotzen da; gizarte baten hizkuntza batekiko jarrerak gizarte horren portaerak azertu ondoren eratorpenak eginez aztertzen da. Muturreko adibide bat ematearren, euskaraz erdaraz baino gaitasun hobea duten bi pertsona elkartzean ikertzaileak erdaraz aritzen direla ikusten badu, euskararekiko jarrerera ezkorra dutela erator/ondoriozta dezake. Bistan denez, bi auziak oso lotuta egon badaitezke ere, aski ezberdinak dira; baina soziolinguistikaren literaturan biak topatzen dira.

Bi ikuspuntu horiez gain, beste nahasmen iturri bat dugu. Jarrerak, berezko ikerketa-gai izan ez ezik, zeharkako lerroa ere badira ikerketa soziolinguistikoetan. Konstruktibistek aipatzen duten moduan, errealitate fisikorik egon badago, baina gizakiak atzeman dezakeen errealitate bakarra barneratutakoa da, eta, beraz, errealitate fisikoari buruz barneratu dugun pertzepzioa da. Barneratutako pertzepzio horrek ez du ezinbestean errealitate fisikoarekin bat etorri behar. Horrela ikusita, jarrerak nonahi topatzen dira: pertsona bat euskararen aldekoa bada eta bere pertzepzioan euskaraz beti aritzen dela iruditzen bazaio, nahiz eta hala ez izan, galde-tegi bati erantzutean pertsona horrek euskaraz beti egiten duela erantzungo du. Hori muturreko adibidea da, baina erabilerari buruzko galdera bati erantzutean jarrerak eta pertzepzioak zein eragin izan dezaketean ikusteko balio du. Beste adibide argi bat topa dezakegu irlandararen kasuan. Ó hÍfearnáin-ek aipatzen duen moduan, erroldean ez da ama hizkuntzari buruzko galderarik egiten; baina galderarik egingo balitz ere, ez dago argi galdetegi batean jasotako emaitzak adierazgarriak izango liratekeen, hizkuntza-ideologia indartsu bat dagoelako Irlandan eta ideologia horren arabera irlandera delako irlandar guztien ama-hizkuntza, nahiz eta benetan hala ez izan (Ó hÍfearnáin, Tadhg: «Fa-

mily language policy, first language Irish speaker attitudes and community-based response to language shift», *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 34/4, 2013, 348-365, 351. or.). Jarrerak, beraz, ikerketa soziolinguistiko guztietan kontuan hartzeko moduak dira, ikerketen azken xedeek jarrerekin zerikusia ez badute ere.

Portaera, jarrera eta errealitatearen aldaketa

Aipatu dugunez, soziolinguistikaren ikerketetan jarrerak usteekin, sinesmenekin, aurreiritziekin, irudikapenekin, ideologiekin etab. lotzen dira alde batetik, eta, bestetik, ekin-tzekin. Eztabaidak garrantzi handiegirik ez duela dirudi, epistemologian gertatzen den eztabaida, hitz bati bi definizio ematen zaizkiolarik. Mikel Zalbidek argi frogatu zuen moduan, diglosia kontzeptuaren kasuan gauza bera gertatzen da. Baina diglosiaren kasuan bezala, banaketaren atzean eztabaida aski pisuzkoagoa egon badago. Jarrerak ikertzen direnean, bereziki soziolinguistikaren kasuan, askotan errealitatean eragiteko egiten da. Adibidez, hizkuntza-plangintza bat egiten bada egoera bat aldatu nahi delako (edo dagoenak irautea nahi delako...) da. Ikuspuntuaren arabera, eragiteko erabili behar den bitartekoa ezberdina izan daiteke. Materialismo historikoaren ikuspuntua jarraitzen duten ikertzaileentzat, egoera da ikuspuntua edo jarrera moldatzen duena. Beraz, jarrera aldatzeko egoera aldatu behar da. Euskararekiko jarrerak hobetzeko, euskara gehiago erabili behar da. Beste muturreko ikuspuntuaren arabera, iritziek moldatzen dute errealitatea; beraz, errealitatean eragiteko, jarrerak dira aldatu behar direnak. Bigarren ikuspuntu horren arabera, euskararen erabileraren tasak handitzeko, euskararen aldeko jarrera baikorrak bultzatu behar dira. Irakaskuntzan eta filosofia klasikoan eztabaida berdina izan dira. Epiktetorentzat, adibidez, filosofo ona ez da hainbeste diskurtso onak egiten dituena bere etika irakasteko, baizik eta bere etikaren arabera bizi den filosofoa, adibidea-

ren bidez irakatsiz (Epikteto, *Gidaliburua*). Soziolinguistikaren kasuan eta hizkuntzen kudeaketan, bi ikuspuntuak seguruenik osagarriak dira; halaxe agertzen da, behintzat, azken aspaldi honetan egiten diren ikerketetan. Argi dago jarreraren mundua aski konplexua dela eta jarrera, iritzi, aurreiritzi, ideologia eta abarren taxonomia findu beharko litzatekeela. Autore batzuek, adibidez, jarreraren aldaketa norbanakoaren beharren arabera gertatzen dela azpimarratzen dute. Gainera, esperientziak frogatu du erabateko kontraesanak guztiz normalak direla benetako errealitate soziolinguistikoa: hizkuntza minorizatu bat desagertzeaz dagoenean, hizkuntzaren aldeko jarrerak asko igotzea baina hizkuntzaren erabilera behera egitea eta sinbolikoa bihurtzea oso ohikoa da, adibidez.

Framing moduko kontzeptualizazioek bi ikuspuntuak lotzeko balio digute. Gurpil bat osatzen da jarrera eta ekintzaren artean, zeinean batak bestean eragina duen. *Framing* horren osieran, komunikabideen eta agenda politikoaren eragina handia da. *Framing*aren osaera, funtzionamendua eta *framing*aren aldaketa argi azaltzen ditu Martinez de Lunak (*Bat* 86: 22). Martinez de Lunaren arabera, azken 30 urteetan Euskal Herrian izan diren *frame* (estruktura) nagusiak krisian daude eta aldaketarako unea iritsi da; Erize ere iritzi berekoa da eta zergatia azaltzen du bere artikuluan (*Bat* 86: 103). Hainbat ikerketa ikusita, badirudi aldaketa garai batean sartuta gaudela. Euskaltzaleon helburua, gure ustez, *framing* berri eraginkor bat lortzea litzateke: erabilera bultzatzen duena, hiztunaren ongizatea hizkuntzaren erabileran bultzatzen duena, bereziki.

Jarreraren inguruko eztabaida berriak

Konplexua izanik, oso aberatsa da jarreraren inguruan gertatzen den eztabaida; berrikuntzak etengabe suertatzen dira aztergai honetan, eta Euskal Herriko aldaketa garai honetan, *frame* berria osatzen ari delarik, kontuan hartzeko moduko

argitalpenak ari dira egiten nazioartean. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* aldizkariaren 2013ko uztailko zenbakia, adibidez, desagertzeko arriskuan dauden hizkuntzen inguruko jarrerari eskainita dago. Zenbakia oso argigarria da gure gaiari dagokionez. Ez da tokia hemen aldizkari horren artikulua guztien erreseina egiteko; dena den, artikulua bat bereziki interesgarria zaigu. Martinez de Lunak *framing* berriarentzat proposatzen duen oinarrietako bat hizkuntzaren ekologian du bere jatorria; hain zuzen, gai horri buruzkoa da James Costaren artikulua. Desagertzeko arriskuan dagoen hizkuntza (*endangerment*) eta hizkuntzaren berreskurapena (*revitalization*) kontzeptuak aztertzen ditu Costak. Bere ustez, jatorri ezberdineko kontzeptuok hizkuntzaren ekologian sartu dira eta orain batera datoz. Costaren iritziz, kontzeptu horien erabilera hizkuntzetan zentratuta dago eta ez prozesu sozialetan. Bizitasunari lotuta dauden metaforak aski abstraktuak dira. «Gizakiaren ondare kulturalaren aniztasuna zaindu behar da» edo antzekoak aipatzen direnean, hizkuntzari modu abstraktuan egiten zaio erreferentzia. Eztabaida manikeo eta sinplista batean sartzen gara, zeinean «onak» (aniztasunaren alde daudenak) eta «txarrak» (besteak) dauden. Costaren ustez, ekologiatik datozen diskurtso horiek pertsonak (hiztunak) desagerrarazten dituzte, eta garrantzia hartzen duena «hizkuntza» da. Modu horretan, hizkuntzen erabileren atzean dauden beste gatazka sozial batzuk desagerrarazten dira. Costaren ikuspuntua oso ondo adierazita dago, eta horren inguruko hausnarketa egitea merezi du: bere ustez, hiztunengan eta prozesu sozialetan zentratu behar gara, eta ez hainbeste hizkuntzetan modu abstraktuan. Nazioarteko azken argitalpenek, *Journal of Multilingual and Multicultural Development* aldizkariaren azken zenbaki horren kasuan bezala, Euskal Herriko egoera aztertzeko bide berriak eskaintzen dituzte. Orain gure lana argitalpen horiek ondo irenstea da, eta, tresna berriak erabiliz, ahalik eta modu egokienean Euskal Herriko egoera aztertzea. Ea guztion artean lortzen dugun...¶